
РОЗДІЛ III. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 347.4:618.177-089.888.11

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.1.40>

СПІВІДНОШЕННЯ СІМЕЙНИХ ТА СПАДКОВИХ ДОГОВОРІВ

Андрущенко Т.С.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права,
міжнародного права
Пенітенціарної академії України
ORCID: 0000-0002-5128-3261

Андрущенко Т.С. Співвідношення сімейних та спадкових договорів.

У статті здійснено аналіз юридичної природи та особливостей співвідношення спадкового договору (ЦК України) та сімейних договорів. Метою дослідження було ідентифікувати ключові практичні та юридичні проблеми, що виникають при спробах їхнього поєднання або застосування до спільної сумісної власності подружжя.

Підтверджено фундаментальне розмежування цих договірних конструкцій: сімейні договори регулюють майнові відносини під час шлюбу, тоді як спадковий договір є посмертним розпорядженням. Встановлено, що чинне законодавство не допускає прямого поєднання їхніх елементів, і будь-яка спроба.

В статті визначаються спільні ознаки сімейних та спадкових договорів, таких як: предмет, спеціальний суб'єктний склад, форма посвідчення договору, мета договору, принцип свободи договору та диспозитивності, алеаторність та консенсуальність договорів, комплексність сімейно-правового та спадкового договору, триваючий характер сімейно-правових та спадкових договорів, обмеженість імперативними нормами закону. І сімейно-правові і спадкові договори характеризуються диспозитивністю, автономністю та договірною свободою. Наприклад в спадковому договорі сторони самостійно визначають вид і обсяг розпоряджень набувача, а в сімейних договорах сторони можуть відступити від режиму роздільної власності або форму надання утримання. Автор акцентує увагу на основній меті обох договорів – врегулювання майбутніх або існуючих майнових спорів і запобігання конфліктам.

В статті також наводяться диференціюючі ознаки зазначених договорів, таких як: різний момент переходу права власності, суб'єктний склад. За спадковим договором, відчужувач (власник майна) та набувач, особа, яка отримує майно після смерті та виконує обов'язки, мета та правові наслідки.

В статті також акцентується увага на співвідношенні спадкового договору подружжя з сімейно-правовими договорами. Особливості суб'єктного складу даного спадкового договору подружжя сприяють дуальному сприйнятті останнього. Тому спадковий договір має гібридну природу, оскільки врегульований Сімейним та Цивільним кодексом. Зокрема, стаття 60-74 СКУ регулюють правовий режим спільної сумісної власності подружжя та розпорядження цим майном.

Ключові слова: договір, правочин, сімейно-правові договори, спадковий договір, спадкові відносини, спадковий договір подружжя.

Andrushchenko T.S. The relationship between family and inheritance agreements.

The article analyzes the legal nature and features of the relationship between the inheritance agreement (Civil Code of Ukraine) and family agreements. The purpose of the study was to identify key practical and legal problems that arise when attempting to combine them or apply them to the joint property of spouses.

The fundamental distinction between these contractual structures is confirmed: family agreements regulate property relations during marriage, while the inheritance agreement is a posthumous disposition. It is established that the current legislation does not allow a direct combination of their elements, and any attempt.

The article identifies common features of family and inheritance agreements, such as: subject, special subject composition, form of certification of the agreement, purpose of the agreement, principle of freedom of contract and dispositivity, aleatory and consensuality of agreements, complexity of family law and inheritance agreement, ongoing nature of family law and inheritance agreements, limitation by imperative norms of law. Both family law and inheritance contracts are characterized by dispositivity, autonomy and contractual freedom. For example, in an inheritance contract, the parties independently determine the type and scope of the acquirer's orders, and in family contracts, the parties may deviate from the regime of separate ownership or the form of maintenance. The author focuses on the main purpose of both contracts – the settlement of future or existing property disputes and the prevention of conflicts.

The article also provides differentiating features of the above contracts, such as: different moments of transfer of ownership, subject composition. Under an inheritance contract, the alienator (owner of the property) and the acquirer, the person who receives the property after death and performs the duties, purpose and legal consequences.

The article also focuses on the correlation of the inheritance contract of the spouses with family law contracts. The features of the subject composition of this inheritance contract of the spouses contribute to the dual perception of the latter. Therefore, the inheritance agreement has a hybrid nature, since it is regulated by the Family and Civil Codes. In particular, Articles 60-74 of the UCC regulate the legal regime of joint property of spouses and the disposal of this property.

Key words: agreement, transaction, family law agreements, inheritance agreement, inheritance relations, inheritance agreement of spouses.

Постановка проблеми. Відповідно до статті 9 Сімейного кодексу України учасники сімейно-правових відносин можуть бути врегульовані за домовленістю в договірному порядку [1]. Цивільний кодекс, в свою чергу, також передбачає можливість врегульовувати відносини на власний розсуд, відступати від вимог законодавця, за умови дотримання моральних засад суспільства та положень законодавства [2]. В свою чергу існують сімейно-правові договори предмет яких так чи інакше переплітається з цивільно-правовими договорами, або взагалі суперечить один одному. І в таких ситуаціях необхідно враховувати такий підхід: підґрунтям сімейно-правових договорів є особисті зв'язки членів сім'ї, що зумовлює їх особистісний і безоплатний характер. В свою чергу, предмет цивільно-правового договору завжди має майновий характер, ґрунтується на принципах платності, компенсаторності, як в грошовій чи натуральній формі. Сімейний кодекс України містить численні відсилання безпосередньо до цивільного законодавства, коли мова йде про укладення договору та реалізації спадкових відносин. І це не випадково, оскільки спадкові і для сімейні договори мають не тільки ключові відмінності, але й спільні характерні риси.

Мета дослідження. Комплексно проаналізувати правову природу та співвідношення спадкових та сімейних договорів в Україні як інструментів, що забезпечують приватну автономію волі сторін у довгостроковому регулюванні майнових відносин; визначити диференціюючі та спільні ключові ознаки.

Стан опрацювання проблематики. Питання щодо визначення юридичної природи сімейних та спадкових договорів було предметом дослідження багатьох вчених Чернега В., Фурса С., Дутко А., Михальнюк О., Оніщенко О., Розгон О., Шуміло І., Коренга Ю., Майданник Р., Кузнєцова Н., Ромовська З., проте питання щодо співвідношення зазначених договорів залишається відкритим.

Виклад основного матеріалу. Для більш ефективного аналізу даних договірних конструкцій пропонуємо почати саме з визначення та класифікації сімейних та спадкових договорів. Як зазначає Михальнюк О.В. сімейно-правовий договір є правомірною вольовою дією (правочином) суб'єктів сімейного права, що спрямований на набуття, зміну або припинення майнових та/або особистих немайнових сімейних прав та обов'язків [3, с. 2]. Більш широке визначення сімейно-правового договору надає А.О. Дутко: «сімейно-правовими можна вважати договори, що укладаються суб'єктами сімейних правовідносин і спрямовані на встановлення, зміну або припинення сімейних прав і обов'язків та є обов'язковими до виконання, якщо не суперечать вимогам СК України, інших законів України та моральним засадам суспільства» [4, с. 137]. Дещо вузько-галузеве розуміння сімейно-правового договору надає Розгон О.В: «це окремий документ, підписаний сторонами, що його уклали, який підтверджує факт укладення сторонами цього правочину, договірні сімейні відносини, що виникли між цими суб'єктами сімейного права» [5, с. 16]. Отже, можна зробити висновок, що сімейно-правовий договір це автономна, ефективна, універсальна та високорезультативна форма врегулювання поведінки суб'єктів сімейних правовідносин; це сукупність «вмотивованих» компромісів, що досягаються сторонами взаємоузгоджено, на добровільних засадах (але у відповідності до моральних засад суспільства) та спрямовані на виникнення, зміну та припинення сімейних прав та обов'язків.

Існує досить багато підходів щодо класифікації сімейно-правових договорів Дутко А.О. пропонує класифікувати сімейно-правові договори на групи залежно від суб'єктного складу:

- 1) договори подружжя – договір про порядок користування майном, шлюбний договір, аліментний;
- 2) договори осіб, які проживають однією сім'єю;
- 3) договори батьків щодо виховання та утримання дитини;
- 4) договори між батьками та дітьми;
- 5) договори родичів;
- 6) договір, стороною якого є сурогатна мати [4, с. 137].

Досить ґрунтовну класифікацію сімейно-правових договорів надає Розгон О.В. Зокрема вчена зазначає, що з точки зору законодавчої визначеності, сімейні договори можуть бути поділені на:

- 1) поіменовані (визначені у законі);
- 2) непоіменовані (не визначені у законі, однак такі, що не суперечать загальним засадам цивільного та сімейного законодавства і моральним засадам суспільства) [5].

Що стосується спадкових договорів, то у науці цивільного права до сих пір не існує єдиної позиції щодо визначення суті правової природи спадкового договору. Слід зазначити, що спадковий договір має різне трактування в країнах Європейського Союзу, зокрема він детально регламентований і використовується як окремий вид спадкування в Німеччині та практично заборонений у Франції, Польщі чи Іспанії. [6, с. 55]. Модель спадкового договору, за цивільним законодавством України, суттєво відрізняється від свого аналогу в зарубіжних правових системах, де спадковий договір спрямований передусім на призначення спадкоємця і розглядається поряд із спадкуванням за заповітом та законом як підстава спадкування та, відповідно, породжує відносини спадкування (наприклад, §§2274–2302 Німецького цивільного уложення, §§1582–1593 ЦК Чехії, §§95–103 Закону Естонії «Про спадкування»). Очевидно, що в національній правовій системі спадковий договір – це договір на випадок смерті, а не договір про спадкування. Відповідно до статті 1302 Цивільного кодексу спадковий договір – це договір за яким одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває права власності на майно відчужувача. Таким чином спадковий договір є різновидом зобов'язальних правовідносин, проте розміщений у Книзі шостій «Спадкове право» ЦК України, виходячи з того, що цей договір має певне тяжіння до спадкового права, яке полягає в переході права власності за цим договором від часу відкриття спадщини, що є категорією спадкових правовідносин.

Тим не менш між спадковими та сімейно-правовими договорами існують спільні риси, які можна визначити як ключові:

1. Предметом обох договорів є майнові відносини, котрі виникають між особами. Так, наприклад такий сімейний договір, як шлюбний договір, визначає права та обов'язки подружжя щодо майна, а спадкові договори встановлюють порядок набуття майна у власність після смерті відчужувача.

2. Спеціальний суб'єктний склад. Сімейно правові договори укладаються між фізичними особами, між якими існує кровоспоріднені зв'язки: між подружжям, дітьми, батьками та дітьми. Щодо спадкового договору, то хоч закон і не встановлює такої вимоги, але як правило укладається зі членами сім'ї, спадкоємцями та іншими близькими людьми.

3. Вид правочину. Обидва договори є правочини, які в більшості випадків двосторонніми, іноді багатосторонніми, які ґрунтуються на вільному волевиявленні та узгодженості, що і відрізняє їх від односторонніх правочинів, таких як заповіт.

4. Форма посвідчення договору. Обидва договори вимагають обов'язкового нотаріального посвідчення, що надає додаткову гарантію законності та правової достовірності.

5. Мета договору. Основна мета обох договорів – врегулювання майбутніх або існуючих майнових спорів і запобігання конфліктам. Так, наприклад, сімейні договори допомагають уникнути суперечок при розлученні або поділі майна, а спадкові, в свою чергу, мінізувати конфлікти між спадкоємцями після смерті спадкодавця. Іншими словами в обох випадках, вони є інструментом, що дозволяє сторонам заздалегідь визначити «правила гри та сценарій».

6. Принцип свободи договору та диспозитивності. Як сімейні, та і спадкові договори є яскравим прикладом реалізації принципу свободи, що закріплений в статті 6 Цивільного кодексу України, оскільки дозволяє учасникам цивільних правовідносин самостійно обирати вид договору та визначати його умови. Отже, хоч такі договори і вважаються поіменованими, але сторони можуть відступити від загальних положень законодавства, якщо це не суперечить закону, моральним засадам суспільства. Так наприклад в шлюбному договорі подружжя самостійно встановлює режим спільної сумісної власності, який відрізняється від вимог гл. 10 сімейного законодавства. Або інший приклад, аліментний договір може передбачати різну форму надання утримання: в грошовій, натуральній, змішаній або за рахунок нерухомого майна, в тому числі і земельної ділянки [7, С. 578].

Спадковий договір, в свою чергу, також передбачає можливість вибору альтернативного варіанту врегулювання договірних відносин. Так згідно статті 1305 Цивільного кодексу України, зобов'язання набувача можуть бути:

а) Майнового характеру (забезпечення догляду, оплата медичних послуг, плата грошової суми тощо).

б) Немайнового характеру (приготування їжі, прибирання, організація дозвілля догляд за домашніми тваринами, збереження колекцій, опублікування творів або праць тощо).

7. Алеаторність договорів. Спадковий договір вважається класичним прикладом алеаторного правочину: «оскільки наперед невідомі загальні межі виконання своїх обов'язків, а втрата чи збагачення однієї із сторін залежить від випадку (смерті сторони договору). При цьому алеаторний характер цього договору полягає не стільки в невизначеності загального обсягу належного відчужувачеві зустрічного надання, як у самій можливості його існування (настання)» [9, с. 112]. Отже алеаторність договору полягає в тому, що смерть відчужувача є невизначеною подією. Проте, даний договір є ризиковим не тільки для набувача, а й для відчужувача. Наприклад, якщо відчужувач помре невдовзі після укладення договору, то набувач може отримати цінне майно, виконавши лише незначну частину своїх зобов'язань.

Сімейно-правові договори, в свою чергу, не вважаються алеаторними, проте є винятки. Якщо сторони встановили зобов'язання сплачувати аліменти довічно або до настання певної обставини, час настання якої невідомий, то такий договір буде носити ризиковий характер. Наприклад, якщо сторони встановили аліментне зобов'язання довічно або до настання певної обставини, час настання якої невідомий, такий договір набуває алеаторного характеру, оскільки невідомо скільки часу триватиме це зобов'язання, і яка загальна сума буде сплачена.

8. Консенсуальність договорів. Раніше автором в попередніх працях зазначалось, що однією з ознак сімейно-правового договору вважається фидуціарний характер відносин [10, С. 141]. Проте в процесі подальших наукових досліджень автор прийшов до висновку, що хоч сімейно-правовий договір і заснований на довірі між близькими людьми, але вони є не фидуціарними, а консенсуальними, оскільки ґрунтуються на взаємній згоді та чітко визначених в договорі обов'язках. У сімейно-правових договорах одна не передає майно в довірене управління іншій особі, а тільки встановлює його правовий режим (наприклад шлюбний договір, договір про заручини). Спадковий договір також, не перший погляд може мати фидуціарні ознаки. Проте з аналізу статей 1302-1308 випливає, що за спадковим договором сторони також мають чітко визначені зобов'язання: доглядати та сплачувати кошти, а у випадку невиконання, договір може бути розірваний у судовому порядку. Більш того відчужувач у спадковому договорі зберігає право власності на майно до своєї смерті, таким чином контролюючи належне виконання зобов'язань набувачем. Таким чином, зазначені договори, хоч і базуються на довірі між близькими людьми, але є класично консенсуальними.

9. Комплексність сімейно-правового та спадкового договору. На «відносній самостійності» сімейно-правового договору акцентувала увагу О. Розгон. Вчена звертає увагу на те, що однією з суттєвих ознак сімейно-правових договорів є зближення договорів у сімейному праві із цивільно-правовими: «нерідко між цивільно-правовими та договорами у сімейному праві можна провести межу лише умовно, оскільки договори у сімейному праві поєднуються із цивільно-правовими договорами». Наприклад, договори за участю співвласників за умови спільної часткової власності регулюються нормами цивільного законодавства, а договори подружжя або інших «типових» учасників відносин спільної сумісної власності – нормами сімейного законодавства» [5, с. 31]. І мова йде не тільки про поєднання норм сімейного та цивільного законодавства, а й використання складових елементів інших галузей права, що будуть диктуватись не тільки суб'єктивним складом, а й предметом договору. Непоодинокі є правові ситуації, котрі передбачають поєднання сімейного права зі спадковим. Так, наприклад, спадковий договір подружжя містить у собі складові як сімейного права, так і цивільного. Якщо за спадковим договором буде набуватись земельна ділянка, то договір буде містити свого роду «компоненти» земельного права. За аналогією буде будуватись конструкція договору, передбаченого статтею 190 СКУ, що передбачатиме поєднання норм сімейного, цивільного та земельного права у випадку погашення аліментних зобов'язань за рахунок передачі у власність земельної ділянки. А враховуючи положення ч. 5 статті 190 СКУ щодо обов'язкової участі органів опіки і піклування, то в названому сімейно-правовому договорі будуть застосовані ще й норми конституційного та адміністративного права [10, с. 142].

10. Триваючий характер сімейно-правових та спадкових договорів. В сімейно-правових договорах, на відміну від цивільно-правових договорів, строки тривалості прав та обов'язків, в своїй більшості, залежать від настання певних умов. Наприклад, в аліментному договорі щодо утримання дитини може бути зазначений строк його дії до досягнення дитиною певного віку, день отримання диплому про здобуття вищої освіти або укладення договору про погашення аліментних зобов'язань

за рахунок нерухомого майна або одноразової грошової виплати. Правова природа спадкового договору зумовлює наявність тривалості, оскільки набувач зобов'язаний виконувати розпорядження протягом життя відчужувача. Триваючий характер спадкового договору визначається протяжністю виконання обов'язків набувачем до настання значущої події – смерті відчужувача. Обов'язки набувача в такому разі, не є одноразовими, а вимагають безперервного та систематичного виконання протягом усього життя відчужувача.

11. Обмеженість імперативними нормами закону. І сімейно-правові і спадкові договори характеризуються диспозитивністю, автономністю та договірною свободою. Наприклад в спадковому договорі сторони самостійно визначають вид і обсяг розпоряджень набувача, а в сімейних договорах сторони можуть відступити від режиму роздільної власності або форму надання утримання. В той же час, сторони зазначених договорів використовуючи договірну свободу мають дотримуватись «червоних ліній», за які вони не можуть виходити. По перше, відповідно до ЦКУ це обов'язкове дотримання нотаріальної форми, недотримання якої тягне за собою недійсність договорів. По друге, сторони, застосовуючи свободу договору при встановленні умов договорів не можуть суперечити «захисним нормам».

Враховуючи, що дані договори мають багато спільних рис, це не виключає наявності диференціюючих ознак. Зокрема:

1. Різний момент переходу права власності. За спадковим договором перехід майна відбувається у разі смерті відчужувача, за сімейно-правовим договором врегулювання прав та обов'язків сторін припиняються за їхнього життя.

2. Суб'єктний склад. За спадковим договором, відчужувач (власник майна) та набувач, особа, яка отримує майно після смерті та виконує обов'язки. Сімейно-правові договори передбачають особливий суб'єктний склад: «однією з умов укладення більшості сімейно-правових договорів буде саме перевірка факту наявності кровних або родинних зв'язків свояцтва між сторонами сімейно-правового договору. Так, наприклад, нотаріальне посвідчення аліментного договору передбачає надання нотаріусу доказів, що підтверджують факт спорідненості його сторін [10, с. 140].

3. Мета. Метою укладення спадкового договору є забезпечення виконання певних дій набувачем в обмін на майбутнє набуття права власності на майно після смерті відчужувача. Мета укладення сімейно-правових договорів може бути різною і нівелюватися від його різновиду. Так наприклад шлюбний договір передбачає собою превентивне деталізоване врегулювання майнових відносин подружжя, а аліментний, в свою чергу, встановлення умов, строків та розміру надання утримання.

4. Правові наслідки. У випадку укладення сімейно-правових договорів, наслідки є передбачуваними, що стосується спадкових, то спрогнозувати належне виконання договору, враховуючи його ризиковий характер, не представляється можливим.

Досить цікавим та актуальним питанням залишається щодо співвідношення спадкового договору подружжя з сімейно-правовими договорами. Особливості суб'єктного складу даного спадкового договору подружжя сприяють дуальному сприйняттю останнього. Тому спадковий договір має гібридну природу, оскільки врегульований Сімейним та Цивільним кодексом. Зокрема, стаття 60-74 СКУ регулюють правовий режим спільної сумісної власності подружжя та розпорядження цим майном. Отже предметом договору є спільна власність подружжя, тому його укладення та виконання тісно пов'язане з нормами сімейного законодавства. Цивільний кодекс України визначає суть та наслідки укладення спадкового договору (стаття 1302 та 1303 ЦКУ). Саме подвійна правова природа спадкового договору сприяє виникненню проблем при його застосуванні. В першу чергу це колізія з правом на обов'язкову частку у спадщині для неповнолітніх, повнолітніх непрацездатних дітей, непрацездатного вдівця/вдови та непрацездатних батьків відчужувача. Зокрема, якщо відчужувач помирає, а умови договору виключають передачу майна цим особам, вони можуть звернутись до суду з вимогою про виділення їм обов'язкової частки, а це, в свою чергу, ускладнить або частково скасує виконання умов спадкового договору. Проблемний характер практичного застосування договору полягає у обмеженості права розпорядження спільною сумісною власністю. Адже відчужувачі за спадковим договором можуть передавати тільки те майно, яке є має режим спільної сумісної власності подружжя.

Висновки. Таким чином, спадкові та сімейно-правові договори мають як спільні риси, так і відмежувальні ознаки, що ще раз підтверджує, той факт, що зазначені договори мають подвійну правову природу. Обидва договори передбачають одночасне застосування зобов'язального, договірної права та спадкового, сімейного; є консенсуальними, мають майновий характер відносин, ознаки алеаторності, є диспозитивними та одночасно обмежені імперативними приписами. Але найголовніша цінність полягає в тому, що сторони договору мають можливість заздалегідь визначити «правила гри та сценарій», врегулювати майбутні або існуючі майнові спори та запобігти конфліктам. Так, наприклад, сімейні договори допомагають уникнути суперечок при розлученні

або поділі майна, а спадкові, в свою чергу, мінізувати конфлікти між спадкоємцями після смерті спадкодавця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 28.10.2025).
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 21–22. Ст. 135 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення 28.10.2025).
3. Михальнюк О.В. Договори в сімейному праві України. *Бюлетень міністерства юстиції України*. 2013. № 10. С. 84–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2013_10_22.
4. Дутко А.О. Договір як регулятор сімейних відносин: особливості конструкції. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. № 3. 2013 С. 135–142. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2045/1/3-2013daovok.pdf>.
5. Розгон, О.В. Договори у сімейному праві України: монографія. О.В. Розгон. Київ. Ін Юре, 2018. 301с. URL: <https://files.core.ac.uk/download/pdf/288638128.pdf>.
7. Самойлова І. Спадковий договір: правова природа за законодавством України та країн Європи. *Підприємництво, господарство і право : науково-практичний господарсько-правовий журнал*, 2021. № 3. С. 54–59. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/index.php/archive-3-2021>
8. Андрущенко Т.С. Поняття аліментного договору: поняття, предмет та правова сутність. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 577–585. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/9068/1/83.pdf>.
9. Скопиченко О.В. Спадковий договір в системі цивільно-правових договорів. «Молодий вчений» № 5 (20) Частина 3. 2015 р. С. 78–82. С. 81. URL: <https://www.molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4832>.
10. Чуєнко В.І. Аналіз правової природи та місця спадкового договору в цивільному праві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. С. 111–113. URL: [https://ek.nlu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_01/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=IBIS&P21DBN=IBIS&S21STN=1&S21REF=&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=&S21ALL=\(%3C.%3EA=%D0%A7%D1%83%D1%94%D0%BD%D0%BA%D0%BE,%20%D0%92.%20%D0%86.%3C.%3E%29](https://ek.nlu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_01/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=IBIS&P21DBN=IBIS&S21STN=1&S21REF=&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=&S21ALL=(%3C.%3EA=%D0%A7%D1%83%D1%94%D0%BD%D0%BA%D0%BE,%20%D0%92.%20%D0%86.%3C.%3E%29).
11. Андрущенко Т.С. Сімейно-правовий договір: поняття та ознаки. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 4. С. 138–145. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=Nvdduvs_2021_4_22.